

4. Дмитрук Л. Проблема адаптації українських та іноземних студентів-першокурсників до навчального процесу. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019.(2), С.32–38.
5. Левківська Г. П. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти: навч. посіб. Київ: Либідь, 2001. 128 с.
6. Максимок С. П. Педагогіка: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2009. 670 с.
7. Педагогіка: Навчальний посібник / В.М.Галузяк, М.І.Сметанський, В.І.Шахов. Вінниця: РВВ ВАТ “Вінницька обласна друкарня”, 2015. 400 с.
8. Шахов В. І., Шахов В. В. Агресія як деформація професійної самосвідомості педагога на етапі первинної адаптації. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2022. Випуск 69. С. 121–128.
9. Шахов В. В. Особистість психолога як чинник успішної професійної соціалізації. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2017. Випуск 5 (50). С. 204–212.

References

1. Bezpalko O. V. Sotsialna pedahohika: skhemy, tablytsi, komentari: navch. posibn. [Social pedagogy: schemes, tables, comments: study guide]. Kyiv, 2009. 208p.
2. Boiko I. I. Psykholohichna adaptatsiia pidlitka do novykh umov navchannia Psykholohiia. [Psychological adaptation of a teenager to new learning conditions. Psychology]. Kyiv, 1999, 230 p.
3. Haluziak V. M. Psykholohiia vyshchoi shkoly: navchalnyi posibnyk [Psychology of the higher school: study guide]. Vinnytsia: TOV «Nilan LTD», 2017. 204 s.
4. Dmytruk L. Problema adaptatsii ukrainskykh ta inozemnykh studentiv-pershokursnykiv do navchalnoho protsesu. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. [The problem of adaptation of Ukrainian and foreign first-year students to the educational process. Collection of papers of Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychna]. Uman, Vol. 2. S. 32–38.
5. Levkivska H. P. Adaptatsiia pershokursnykiv v umovakh vyshchoho zakladu osvity: navch. posib. [Adaptation of first-year students in the conditions of a higher educational institution: Study guide]. Kyiv, 2001.128 p.
6. Maksymiuk S. P. Pedahohika : navch. posibn. [Pedagogy: study guide]. Kyiv, 2009. 670 p.
7. Pedahohika: Navchalnyi posibnyk. [Pedagogy: Study guide]. / V.M.Haluziak, M.I.Smetanskyi, V.I.Shakhov. Vinnytsia: RVV VAT “Vinnytska oblasna drukarnia”, 2015. 400 p.
8. Shakhov V. I., Shakhov V. V. Ahresiia yak deformatsiia profesiinoi samosvidomosti pedahoha na etapi pervynnoi adaptatsii. [Aggression as a deformation of the teacher's professional self-awareness at the stage of primary adaptation]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho*. Serii: Pedahohika i psykholohiia. 2022. Vypusk 69. S. 121–128.
9. Shakhov V. V. Osobystist psykholoha yak chynnyk uspishnoi profesiinoi sotsializatsii. [Personality of the psychologist as a factor of successful professional socialization]. *Naukovyi chasopys natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova*. Serii 12. Psykholohichni nauky. 2017. Vypusk 5 (50). S. 204–212.

УДК 37.013:316.77

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-77-37-43>

ОЛЕКСАНДР ДАМЗІН

Damz@ukr.net

аспірант кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ВАСИЛЬ КАПЛІНСЬКИЙ

<https://orcid.org/0000-0003-0829-1079>

vasuliukaplinskiy@gmail.com

доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ПАРАДИГМАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті здійснено історико-педагогічний аналіз напрямків особистісно-професійного становлення майбутніх учителів, зокрема вчителів фізичної культури (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) на методологічному та емпіричному рівнях. На методологічному рівні прослідковано його тісний зв'язок між необхідністю принципів змін у професійній освіті, викликаних парадигмальною кризою і початком становлення нової педагогічної формації. З'ясовано, що пошук шляхів вирішення не на декларативному, а на реальному рівні проблеми особистісно орієнтованої підготовки і особистісно-професійного становлення фахівця з позицій гуманістичної парадигми освіти як спеціальної наукової проблеми активізувався у вітчизняній педагогічній науці лише з 90-х років ХХ ст.

Ключові слова: особистісно-професійного становлення майбутніх учителів, парадигмальні особливості, концепції екзистенціального напрямку.

OLEXANDR DAMSIN

Postgraduate of the Department of Pedagogy, Vocational Education and Management of Educational Institutions, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University
Ostrozkyi Str., 32, Vinnytsia

VASYL KAPLINSKYI

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Pedagogy and Vocational Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Ostrozkyi Str., 32, Vinnytsia

PARADIGMATIC FEATURES OF THE PERSONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS AT THE END OF THE 20TH AND BEGINNING OF THE 21ST CENTURIES

Normative characteristics and standards of the professional formation of a specialist in one or another historical era corresponded to those paradigmatic principles that, based on a certain methodology, were laid down in the theory and practice of professional education. The article provides a historical-pedagogical analysis of the directions of personal and professional development of future teachers, in particular physical education teachers (end of the 20th - beginning of the 21st century) at the methodological and empirical levels. At the methodological level, its close connection with solving the question of the need for fundamental changes in professional education, caused by the paradigmatic crisis and the beginning of the formation of a new pedagogical formation, is traced. At the end of the 20th century the personal and professional formation of a teacher continued to be carried out by inertia under the influence of Soviet pedagogy and the powerful mechanisms of external ideological influence developed by it, which was directed mainly to the formation of "collective consciousness" in a person. The value of a person was measured by the extent to which he could socialize according to social standards. In such conditions, the individual and personal were blurred to a certain extent among future teachers. The search for solutions not at the declarative level, but at the real level of the problem of personally-oriented training and personal-professional formation of a specialist from the standpoint of the humanistic paradigm of education as a special scientific problem has been intensified in the domestic pedagogical science only since the 90s of the 20th century.

In the early 1990s, the search for the right direction in the formation of a teacher and his professional culture was carried out by solving the problems of the philosophy of education, which examines the development of the individual through the categories of the subject, freedom, self-development, self-improvement, self-efficacy, integrity, etc. Methodological principles of the formation of a future teacher from the beginning of the 20th century. became those philosophical concepts in which the uniqueness, individuality, exclusivity of each individual human being, each personality was recognized, i.e. concepts of the existential direction. Later, this approach gained its further development and began to combine various philosophical and psychological concepts that focused on the individual as individuality, on achieving the meaning of human existence. Education began to be considered not as a process of personality formation, but as a process of creating conditions for self-development and self-realization of the individual, as a help to the future teacher in self-determination, informed decision-making.

Key words: personal and professional development of future teachers, paradigmatic features, concepts of the existential direction of development.

Актуальною проблемою педагогіки, від успішного розв'язання якої залежить якість підготовки педагогічних кадрів є проблема особистісно-професійного становлення фахівця. В історичному контексті здавна до сьогодні вона була об'єктом наукових розвідок різних напрямків як на методологічному, так і на емпіричному рівнях.

Зокрема, на методологічному рівні важливо прослідкувати її тісний зв'язок з вирішенням питання про необхідність принципових змін у професійній освіті, викликаних парадигмальною кризою й початком становлення нової педагогічної формації [13].

Оскільки нормативні характеристики й стандарти професійного становлення фахівця в ту чи іншу історичну епоху відповідали тим основоположним принципам, які на основі певної методології закладали в теорію і практику професійної освіти, важливо визначити парадигмальні особливості особистісно-професійного становлення майбутніх учителів, зокрема вчителів фізичної культури з кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Цей історичний відрізок нами було обрано тому, що саме в період з кінця двадцятого століття та першої половини двадцять першого педагогічна освіта в Україні переживала трансформацію, вимагаючи нових підходів та інновацій. З іншого боку, у зазначений період світові тренди та наукові відкриття мали досить вагомий вплив на педагогічну практику та підходи до навчання [6, с.147].

Професійне становлення майбутнього вчителя тлумачимо як індивідуалізований, цілісний, послідовний процес поетапного оволодіння педагогічною професією, поєднаний з розвитком особистісної сфери, під час якого відбуваються якісна перебудова професійно значущих та особистісних характеристик, загальнопедагогічних знань, умінь і навичок, педагогічних здібностей та комунікативної культури [11, с.15]. Особистісне становлення майбутнього вчителя фізичної культури відображає рівень зростання його морально-етичної культури; розвиток особистісних якостей, що сприяють професіоналізму; мотиваційно-ціннісної сфери особистості; самореалізацію й самовдосконалення. Характеристиками професійного становлення є усвідомленням людиною смислу професійної діяльності, її мотивів, особистісних смислів і цілей; зміни у ставленні до професії та власного професійного розвитку.

Дослідження проблеми особистісно-професійного становлення майбутнього фахівця з фізичного виховання супроводжувалось опорою на філософські концептуальні положення щодо природи й детермінації життєдіяльності особистості (Г. Гегель, І. Кант, В. Франкл); на феноменологічній рефлексії Е. Гуссерля, А. Камю, М. Хайдеггера та ін.; на праці Г. Сковороди, П. Юркевича, В. Вернадського, присвячені природі людської особистості, розвитку її духовності, формуванню світогляду, ставленню до навколишньої дійсності; а також на твори класиків української педагогіки (К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі та ін.), в яких утверджується ідея підготовки вчителя високої духовної і професійної педагогічної культури, гуманіста, творчої особистості, здатної самоудосконалюватись як в професійному, так і в особистісному аспектах. А в сучасних умовах, як справедливо стверджує В. Орлов, дуже важливо зберегти кращі традиції педагогічної науки, а в пошуках інновацій не втратити позиції гуманізму, людиноцентризму, національної самоідентичності [13].

Мета статті полягає у визначенні та аналізі парадигмальних особливостей особистісно-професійного становлення майбутніх учителів в кінці ХХ і на початку ХХІ століття.

У кінці ХХ ст. особистісно-професійне становлення педагога, зокрема майбутнього вчителя фізичної культури, продовжувало здійснюватися за інерцією під впливом радянської педагогіки й розроблених нею потужних механізмів зовнішнього ідеологічного впливу, який спрямовувався переважно на *формування в людині «колективної свідомості»*. «Унаслідок того, що у вихованні домінували механізми зовнішнього впливу, недостатньо враховувалася залежність розвитку особистості від внутрішніх систем і механізмів перетворення свідомості» [13, с. 104].

Цінність людини вимірювалася її спроможністю соціалізуватись відповідно до суспільних стандартів. Аналізуючи у своїх працях наведену концепцію як науковий і філософський феномен, М. Бердяєв, С. Франк, Г. Лосський та інші виявили, що ця тенденція породжувала послаблення інтересу до особистості, до індивідуального й унікального в ній. Досить влучно специфічність прояву такої тенденції в радянському суспільстві охарактеризував С. Франк, назвавши її «соціальним фанатизмом». Особливістю домінуючого технократичного мислення, на думку зазначених авторів, в означений період було те, що воно було звернене до колективних форм життя як єдино можливих у змаганнях з природою й боротьбі за технічний прогрес.

У таких умовах у майбутніх педагогів, які у своєму особистісно-професійному становленні орієнтувались на інших («бути, як більшість»), певною мірою розмивалось індивідуальне й особистісне. Іноді вони, за справедливим твердженням В. Орлова, перебуваючи в таких умовах, «свідомо відмовляються від власної індивідуальності, нівелюються, обираючи легший шлях у складному культурному середовищі. Учитель, який не виробляє в собі власного професійного стилю, власних поглядів на життя, стає нецікавим для своїх учнів, а отже, перестає бути справжнім педагогом» [13, с. 105]. Так, продовжує логічно міркувати вчений, «відбувається руйнування особистості фахівця, який втрачає потяг до самоствердження себе як педагога, як професіонала, як особистості, до утвердження цінності самого людського буття, реальних почуттів, що переживаються тут і зараз» [13, с. 105].

Саме такий підхід – педагогіку формування – було покладено в основу особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя в процесі здобуття вищої освіти. Положення про важливість розвитку особистості декларувались, виходячи з мети виховання (забезпечення всебічного й гармонійного розвитку особистості, як найвищої цінності суспільства), але їхнє практичне втілення, як правило, «зависало», не маючи під собою відповідної теоретичної бази. Більшість дисертацій з педагогіки розпочинались терміном «формування». Професійно-педагогічна освіта, ґрунтуючись на таких методологічних засадах, неспроможна була кардинально вирішувати питання про індивідуальний та особистісний розвиток майбутнього фахівця.

Держава давала замовлення, ігноруючи внутрішні потреби та самобутність особистості. Таким чином, «педагогіка формування» виконувала замовлення, за яким була змушена не лише ігнорувати внутрішні духовні сили людини, як джерела стимулу її активності, але й знімала відповідальність з майбутніх фахівців за їхні дії і вчинки [13].

Одне з провідних місць серед психологічних механізмів виховання, як шляхів формування мотиваційно-ціннісної сфери особистості в процесі її становлення в останньому десятилітті ХХ ст., займав психологічний механізм конформності (зміна власної поведінки внаслідок пристосування до позиції більшості). Він проявляв себе як у зовнішній формі (публічній), що означала демонстративну поступливість для уникнення неприємностей, конфлікту з колективною більшістю або, навпаки, для того, щоб заслужити схвалення більшості; так і у внутрішній (особистісній) – справжній зміні поглядів унаслідок прийняття позиції оточуючих яка здавалася більш доцільною, ніж власна.

«Часто в нашому житті, – писав після вивчення курсу педагогіки один із студентів факультету фізичного виховання і спорту того часу, – виникають ситуації, коли внутрішній голос пропонує діяти згідно зі своїми переконаннями, так, як підказує серце. Однак його перемагають інші голоси: «Стань на позицію більшості, будь, як усі, пливи за течією, а не проти!». І твоя поведінка стає залежною, ти здаєшся, відчуваєш себе переможеним. Тобі соромно за твою слабкість».

Думка майбутнього фахівця з фізичного виховання є свідченням того, що ідеологія конформності була суттєвою перешкодою в особистісно-професійному становленні майбутніх педагогів.

А бувало й так, що конформність навіть ставала рисою особистості, набувала хронічного характеру й повністю руйнувала її індивідуальну, а часто й людську природу. Про такий випадок розповідав в одній із своїх книг письменник і педагогічний критик С. Соловейчик: *«Йшов вулицею підліток, побачив, як група знайомих йому хлопців жорстоко били чоловіка, який лежав на асфальті. Думаєте, він кинувся на допомогу нещасному? Навпаки, він також став бити цього чоловіка, якого бачив уперше. Цей випадок приголомшив багатьох. Здавалось би, неможливо знайти ні причин, ані смислу. А все-таки він є. Уся попередня поведінка підлітка, по суті, готувала його до цього. Він бив чужого, щоб отримати підтримку «своїх», «наших». Він готовий був піти на вбивство незнайомого чоловіка, на вбивство своєї долі, щоб «свої» вважали його «своїм» [8, с. 137–138].*

Критика конформності як механізму пристосування до позиції більшості знайшла своє відображення в навчальному посібнику для майбутніх вчителів фізичної культури, виданому в 10 роках ХХІ ст. «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури» (автори: Каплінський В. В., Асаулук І. О.) [8]. Наведемо питання, рекомендовані в названому посібнику для проведення дискусії зі студентами: *Що таке конформність і коли вона стає небезпечною? За яких умов конформність набуває позитивного сенсу? Чи погоджуєтесь ви зі словами В. Гете «Дорога, якою прямує більшість, – сумнівна»? Коли потрібно «пливти» проти течії? Якщо твоя думка не збігається з загальноприйнятою? Як співвідносяться поняття: конформність, дипломатичність, толерантність? «Один в полі не воїн» чи «І один в полі воїн»? Як захистити і зберегти власну позицію? Такі дискусії засвідчують намагання відійти від усталених стереотипів у становленні особистості майбутнього вчителя, однією з важливих ознак якої є наявність власної позиції і максимальний прояв індивідуальності [8, с. 138].*

Підбиваючи підсумки цієї дискусії і даючи відповідь на запитання: *«Один в полі не воїн» чи «І один в полі воїн»*, один із здобувачів вищої освіти свою думку проілюстрував цікавим історичним фактом:

Одного разу з Єрусалиму в Рим прийшов монах. Рим був християнським, але ще не встиг звикнути до своєї нової віри й пишно святкував військові перемоги. Телемах (так звали монаха) ішов містом, і – раптом, натовпом городян був занесений на стадіон в центрі Риму – Колізей. На арені стадіону розпочались бої гладіаторів. Коли Телемах зрозумів, що все це серйозно, він вибіг на арену Колізею і вигукнув: «Не робіть цього! Не проливайте крові! Ви вбиваєте один одного!» Гладіатори завмерли. А глядачі розгнівалися на того, хто посмів перешкодити їхній кровожерній радості, закидали його камінням. Все ж жителі Риму вже були християнами... Коли вбили монаха, зрозуміли, що самі пролили кров, учинили страшний злочин. Рим задумався. Отямився. Прозрів. Заборонив гладіаторські бої. Більше їх історія не знала.

У цьому контексті доцільно звернутись до архівних матеріалів діяльності лабораторії педагогічної майстерності Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, зокрема індивідуального творчого проекту переможця конкурсу педагогічної майстерності 2014 року, студента факультету (тоді інституту) фізичного виховання і спорту М. Басістого *«Бути, як усі, чи залишатись собою» [12].*

Наведемо фрагмент цього виховного проекту, який давав поштовх студентам початку 20-х років ХХІ ст. і продовжує спонукати сьгоднішніх студентів (відеозапис цього унікального творчого проекту активно використовується на заняттях з дисциплін педагогічного циклу в сучасних умовах до особистісно-професійного самовдосконалення як важливого чинника становлення педагога:

«Прагнути бути авторитетним, учитель фізичної культури, повинен боятись «бути як більшість», боятись жити в згоді з нав'язаними стереотипами, боятись пливти за течією, боятись бути конформістом, який сьогодні кричить: «Осанна!», а завтра: «Візьми, візьми, розіпни Його!». Педагогу, який не має власної позиції, доцільно було б дати такі поради. Порада перша: якщо ти зрозумів, що належиш до більшості, ти повинен зрозуміти, що настав час змінитись. Порада друга: пам'ятай, що талановитий педагог приваблює своїх колег та учнів не тим, чим він звичайний, а своєю несхожістю на інших. Порада третя: якщо ти не дозволиш собі стати «як усі», то врятуєш себе як особистість. Варто зауважити, що важлива не лише наявність власної позиції, а й мужність її захистити в ситуаціях, які цього потребують. Якщо її немає, то досить легко втратити вже здобутий авторитет. Порада четверта. Щоб не потрапити в пастку маніпуляції і не стати маріонеткою в чужих руках, намагайся завжди свідомість тримати на контролі та прислухайся до внутрішнього голосу. Порада п'ята. Цінуй і люби тих учнів, які мають власну позицію. Інакше вони перейдуть в категорію важковиховуваних. Порада шоста. Будь першокласною версією самого себе, ніж другорядною версією когось іншого. Порада сьома. Знай, що опиратись можна лише на те, що чинить опір» [12].

Необхідно зауважити, уже з початку 60-тих років ХХ ст. радянська педагогіка стала розвивати ідеї гармонійно розвиненої особистості (І. Мар'єнко, В. Сухомлинський). Особливе значення в їхньому розвитку мали праці В. Сухомлинського, в яких автор пропонував методи виховання інтелектуальної, моральної, естетичної культури особистості, спрямовані на її особистісно-професійне становлення. Науковці та педагоги-практики робили спроби на теоретичному та практичному рівні закладати основи гуманізації та гармонійного розвитку особистості. Проте історико-педагогічний аналіз свідчить, що пошук шляхів вирішення не на декларативному, а на реальному рівні проблеми особистісно орієнтованої підготовки та особистісно-професійного становлення фахівця з позицій гуманістичної парадигми освіти як спеціальної наукової проблеми активізувався у вітчизняній педагогічній науці лише з 90-х років ХХ ст.

Пошук вірного напрямку становлення педагога та його професійної культури на початку 90-х років здійснювався М. Бургіним, С. Гончаренком, І. Зязюном, В. Кудіним крізь вирішення проблем філософії освіти, яка досліджує розвиток особистості через категорії суб'єкта, свободи, саморозвитку, самовдосконалення, самоефективності, цілісності тощо. Тоді науковці А. Вербицький, О. Дубасенюк, В. Моргун, Н. Ничкало, М. Сметанський почали розробляти технології побудови науково обґрунтованої моделі особистості фахівця. У цьому контексті варто звернути увагу на індивідуально-творчий підхід в особистісно-професійному становленні майбутнього вчителя (О. Пехота, В. Рибалка). Так, на думку О. Пехоти, визначення особистісних якостей майбутнього вчителя, особливостей та специфіки його професійної діяльності і розвитку, готовність до саморозвитку, самовизначення та самореалізації стає головним напрямом удосконалення педагогічної освіти [13].

Згідно поглядів названих вище науковців, у контексті особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя, особистість – це система, кожний окремий компонент якої розвивається лише за умови впливу на неї в цілому, неможливо вийти на ефективний рівень становлення педагога, не впливаючи на систему в цілому і не задіюючи, не приводячи в рух всіх її елементів.

Тому важливо, досліджуючи проблему професійно-особистісного становлення майбутнього педагога, як системну цілісність структурних компонентів його особистості в їхнього взаємозв'язку й узаємозалежності, залишити поза увагою структуру особистості, представлену в 90-х роках ХХ ст. відомими українськими вченими М. Бургіним та С. Гончаренком. Вони розробили екстенсивно-кільцеву модель особистості, що має ієрархічну будову та складається з шести рівнів. *Перший* рівень базовий (ядро особистості), який носить латентний характер і включає в себе глибинні психічні структури: характер, темперамент, здібності, інтелект, емоційно-вольову сферу. *Другий* рівень гностичний, до якого відносяться знання й досвід. Третій, інформативний, охоплює спрямованість особистості, моральні якості та цінності. *Четвертий* характеризується системою відношень (до інших людей, до себе, до праці, до зовнішнього середовища). *П'ятий* відображає діяльність та поведінку, зокрема провідну діяльність менеджера – спілкування. *Шостий* – сприйняття особистості іншими людьми. Так, часто через призму ставлення до особистості керівника сприймається його інформація, його вимоги, впливи [4].

Кожний компонент має свою складну структуру. Між компонентами більшою чи меншою мірою існують тісні зв'язки. Зміни в одному компоненті спричиняють зміни в інших. Більш глибокі рівні певною мірою визначають розташовані над ними компоненти. Наприклад, здібності та інтелект впливають на систему знань та вмінь людини, детермінують успішність її діяльності. Знання беруть участь у формуванні спрямованості і, навпаки, від спрямованості залежить те, яких знань набуває людина.

На початку ХХІ ст. активно зароджувались механізми суб'єкт-суб'єктних відносин і особистісного розвитку, який традиційна педагогіка майже не розвивала. Інакше кажучи, уже в першому десятилітті ХХ ст. виникли сприятливі умови для того, що філософія, яка ґрунтується на засадах екзистенціалізму, вступила в права методологічної основи гуманістичних педагогічних поглядів, з позицій яких особистість стала розглядатись як індивід, який свідомо керує своєю поведінкою, має власну позицію та займається самовдосконаленням, яке є важливим чинником особистісно-професійного становлення. Важливою тезою щодо професійно-особистісного становлення є думка про те, що «людина реалізує себе як особистість настільки, наскільки вона може розвинути і зберегти дану їй від природи унікальність» [13, с. 108].

З початку ХХ ст. наукового осмислення і подальшого розвитку набули саме ті філософські концепції, в яких визнавалась унікальність, індивідуальність, винятковість кожного окремого людського буття, кожної особистості, тобто концепції екзистенціального напрямку, ключові ідеї якого було сформульовано у працях М. Бердяєва, А. Камю, Ж. Сартра, М. Хайдеггера та інших філософів кінця ХІХ та початку ХХ ст. Саме вони зайняли провідні позиції як в професійному, так і в особистісному становленні майбутнього педагога. Пізніше такий підхід набув свого подальшого розвитку і став об'єднувати різні філософські та психологічні концепції, що зосередили свою увагу на особистості як індивідуальності, на досягненні смислу існування людини. Виховання як важливий зовнішній чинник професійно-особистісного становлення стало розглядатись не як процес формування особистості, а як процес створення умов для саморозвитку та самореалізації особистості,

як допомога майбутньому вчителю в самовизначенні, виборі своєї позиції, усвідомленому прийнятті рішень.

У зарубіжній методології освіти відчутним був вплив концептуального підходу Е. Гуссерля, суть якого викладена тезою: «Дух незалежний, і в цій незалежності, і лише в ній, він може бути розтлумачений істинно раціонально, істинно й радикальним чином науково» [14].

Варто зауважити, що означені вище позиції філософії освіти та психології особистості, що опираються на екзистенційну концепцію, не зводять проблему особистісно-професійного становлення педагога до індивідуалізації й самодостатності особистості. На основі узагальнення ідей екзистенційної моделі В. Орлов стверджує, що «адекватність самооцінки та професійного становлення дають змогу фахівцю побачити себе збоку, й таким чином усвідомити і створити власний професійний образ. Нерозвинений образ самого себе, нездібність до рефлексії, до адекватних оцінок не лише окремих дій і проявів, а й особистості загалом сприяють потраплянню майбутнього фахівця в стан «внутрішнього глухого кута». Відсутність самопізнання, низька самооцінка викликають потребу підпорядкування першим пориванням, неперевереним думкам або фіксованим (раз і назавжди) установкам. Така людина, як правило, не вміє диференціювати себе від інших, не усвідомлює своїх недоліків, не знає й переваг. Зіставлення себе з іншими активізує процес самопізнання й саморозвитку, а отже, сприяє формуванню творчої професійної активності та, врешті-решт, професійному становленню» [13, с. 108].

Висновки. Отже, нормативні характеристики та стандарти особистісно-професійного становлення фахівця в ту чи іншу історичну епоху відповідали тим парадигмальним принципам, які на основі певної методології закладались в теорію і практику професійної освіти. Успішне дослідження цієї проблеми в історико-педагогічному контексті вможливується опорою на філософські концептуальні положення щодо природи й детермінації життєдіяльності особистості; праці, присвячені природі людської особистості, розвитку її духовності; твори класиків української педагогіки, в яких утверджується ідея підготовки вчителя високої духовної і професійної педагогічної культури, гуманіста, творчої особистості, здатної перетворювати себе і світ.

Література

1. Авторські педагогічні технології в освітньо-виховному середовищі вищої школи: колект. монографія / за ред. Акімової О. В., Каплінського В. В. Вінниця, ТОВ «Ніланд ЛТД». 2015. 180 с.
2. Акімова О. В., Каплінський В. В., Хамська Н. Б. Методичні рекомендації до комплексного екзамену для студентів спеціальності «Педагогіка вищої школи» освітньо-кваліфікаційного рівня магістра. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2015. 49 с.
3. Асаулюк І., Каплінський В. Роль і місце навчальної дисципліни «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури» в системі підготовки спеціаліста з фізичного виховання. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*: зб. наук. праць. Вип.18.Т.1. Вінниця, 2014. С.14 – 21.
4. Бургін М. С., Гончаренко С. У. Методологічний рівень практичних задач педагогіки. Філософська і соціологічна думка. 1989. №4. С. 3–12.
5. Галузяк В. М. Педагогіка: навчальний посібник/ В.М. Галузяк, М.І. Сметанський, В. І. Шахов. 3-є вид., випр. і доп. Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2006. 400 с.
6. Дамзін О. В. Основні напрямки дослідження проблеми особистісно-професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури (кін. ХХ – поч. ХІ століття) в контексті сьогодення. *Achievements of 21st Century Scientific Community: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet Conference, September 14-15, 2023. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine.P.147-150.*
7. Каплінський В. В. Основні структурні компоненти змісту освіти в контексті формування загальнопедагогічної компетентності сучасного педагога. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія.* 2016. Вип. 44. С. 49– 55.
8. Каплінський В. В., Асаулюк І. О. Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури: навчальний посібник. Вінниця: ПП «ТД «Єдельвейс і К», 2014. 294 с.
9. Каплінський В. В., Дамзін О. В. Метод виховних ситуацій у морально-етичному становленні майбутнього вчителя фізичної культури. *Українська полоністика.* Том 21. № 1 (2023). Житомир. Wydgoszcz. 2023
10. Каплінський В. В. Якість підручників і посібників як важливий чинник професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія.* 2018. Вип. 53. С. 100–107.
11. Каплінський В. В. Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки у педагогічних університетах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Вінниця, 2019. 40 с.
12. Матеріали із фонду лабораторії педагогічної майстерності Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. URL: <https://www.facebook.com/100051488271887/videos/314571876935752>
13. Орлов В. Професійне становлення особистості педагога у вимірах класичної методології. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка.* 2014. № 8. С. 103-111. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpto_2014_8_17.
14. Husserl E. *Formale und Transzendente Logik.* Halle, 1999. P. 171.

Reference

1. Avtorski pedahohichni tekhnologii v osvitno-vykhovnomu seredovishchi vyshchoi shkoly [Original pedagogical technologies in the educational and educational environment of a higher school]: kolekt. monohrafiia / za red. Akimovoi O. V., Kaplinsko V. V. Vinnytsia, TOV «Niland LTD». 2015. 180 s.
2. Akimova O. V., Kaplinskyi V. V., Khamska N. B. Metodichni rekomendatsii do kompleksnoho ekzaminu dlia studentiv spetsialnosti «Pedahohika vyshchoi shkoly» osvitno-kvalifikatsiinoho rivnia mahistra [Methodological recommendations for the comprehensive exam for students of the specialty "Pedagogy of the higher school" of the master's educational and ication level]. Vinnytsia: TOV «Firma «Planer», 2015. 49 s.
3. Asauliuk I., Kaplinskyi V. Rol i mistse navchalnoi dystsypliny «Osnovy vykhovnoi diialnosti vchytelia fizychnoi kultury» v systemi pidhotovky spetsialista z fizychnoho vykhovannia [The role and place of the educational discipline "Fundamentals of the educational activity of a physical culture teacher" in the system of training a specialist in physical education]. Fizychna kultura, sport ta zdorovia natsii: zb. nauk. prats. Vyp.18.T.1. Vinnytsia, 2014. S.14 – 21.
4. Burhin M. S., Honcharenko S. U. Metodolohichniy riven praktychnykh zadach pedahohiky [Methodological level of practical tasks of pedagogy]. Fylosofska y sotsiolohichna dumka. 1989. №4. S. 3-12.
5. Haluziak V.M. Pedahohika: navchalnyi posibnyk [Pedagogy: study guide]/ V.M. Haluziak, M.I. Smetanskyi, V.I. Shakhov. – 3-ye vyd., vypr. i dop. – Vinnytsia: DP “Derzhavna kartohrafichna fabryka”, 2006. – 400 s.
6. Damzin O. V. Osnovni napriamky doslidzhennia problemy osobystisno-profesiinoho stanovlennia maibutnykh uchyteliv fizychnoi kultury (kin. KhKh – poch. Kh1 stolittia) v konteksti sohodennia [The main directions of research into the problem of personal and professional development of future teachers of physical culture (late 20th - early 11th centuries) in the context of today]. Achievements of 21st Century Scientific Community: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet Conference, September 14-15, 2023. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine.R.147-150.
7. Kaplinskyi V. V., Damzin O. V. Metod vykhovnykh sytuatsii u moralno-etychnomu stanovlenni maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury [The method of educational situations in the moral and ethical formation of the future teacher of physical culture]. Ukrainska polonistyka. Tom 21. № 1 (2023). Zhytomyr. Bydgoszcz. 2023.
8. Kaplinskyi V. V. Osnovni strukturni komponenty zmistu osvity v konteksti formuvannia zahalnopedahohichnoi kompetentnosti suchasnoho pedahoha [The main structural components of the content of education in the context of the formation of general pedagogical competence of a modern teacher]. Naukovi zapysky VDPU im. M. Kotsiubynskoho. Ser. Pedahohika i psykholohiia. 2016. Vyp. 44. S. 49– 55.
9. Kaplinskyi V. V., Asauliuk I. O. Osnovy vykhovnoi diialnosti vchytelia fizychnoi kultury [Basics of educational activity of a physical culture teacher]: navchalnyi posibnyk. Vinnytsia: PP «TD «Yedelveis i K», 2014. 294 s.
10. Kaplinskyi V. V. Yakist pidruchnykiv i posibnykiv yak vazhlyvyi chynnyk profesiinoho stanovlennia maibutnoho vchytelia v protsesi zahalnopedahohichnoi pidhotovky [The quality of textbooks and manuals as an important factor in the professional development of a future teacher in the process of general pedagogical training]. Naukovi zapysky VDPU im. M. Kotsiubynskoho. Ser. Pedahohika i psykholohiia. 2018. Vyp. 53. S. 100 – 107.
11. Kaplinskyi V. V. Systema profesiinoho stanovlennia maibutnoho vchytelia v protsesi zahalnopedahohichnoi pidhotovky u pedahohichnykh universytetakh [The system of professional development of the future teacher in the process of general pedagogical training in pedagogical universities]. Avtoref. dys. d-ra ped. nauk. Vinnytsia, 2019. 40s.
12. Materialy iz fodu laboratorii pedahohichnoi maisternosti Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho [Materials from the fod of the Laboratory of Pedagogical Mastery of Mykhailo Kotsyubynsky Vinnytsia State Pedagogical University]. <https://www.facebook.com/100051488271887/videos/314571876935752>
13. Orlov V. Profesiine stanovlennia osobystosti pedahoha u vymirakh klasychnoi metodolohii [Professional formation of the teacher's personality in the dimensions of classical methodology]. Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy. Profesiina pedahohika. 2014. № 8. S. 103-111.
14. Husserl E. Formale und Transzendente Logik. Halle, 1999. P. 171.

УДК 378+37.004

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-77-43-53>

НАЗАРІЙ НАУМЕНКО

<https://orcid.org/0000-0003-0857-8811>

vasilevskyi94@gmail.com

викладач кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

СТВОРЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

У статті аналізуються шляхи створення інтегрованого освітнього простору на засадах змішаного навчання як способу раціональної побудови гнучкої системи освітнього процесу у вищій школі. З опертям на наукові джерела розглянуті витoki інтегрованого підходу до навчання. Акцентовано увагу на